

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА АДАПТАЦІЇ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

КРАВЧЕНКО Вікторія Володимирівна - аспірантка кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Академії праці, соціальних відносин і туризму

ORCID <https://orcid.org/0009-0000-7575-9650>

УДК 343.265.23

DOI 10.32782/LAW.UA.2023.3.21

Наукова стаття присвячена аналізу окремих теоретико-методологічних, організаційно-правових заходів забезпечення захисту прав дітей в умовах воєнного стану. На основі вивчення доктринальних підходів щодо захисту прав дітей, зокрема неповнолітніх, автором виділено проблемні питання вдосконалення та адаптації запровадженої системи запобігання злочинам, правопорушенням неповнолітніх.

Ключові слова: діти, неповнолітні, ювенальна політика, ювенальна юстиція.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Військова агресія, що дестабілізує суспільство, сприяє поширенню різних форм девіантної поведінки та аморальних проявів серед дітей, детермінує зростання злочинності неповнолітніх. Захист прав та інтересів дитини є одним із найважливіших завдань української держави. Забезпечення захисту прав дітей, зокрема й неповнолітніх, які опинилися у складних життєвих обставинах, перебувають у конфлікті з законом, ставлення до їхніх прав і свобод, повага до їхньої людської гідності якнайточніше відображають рівень гуманності й цивілізованості суспільства. Положеннями звичаєвого гуманітарного права визначено, що діти, постраждалі внаслідок збройного конфлікту, мають право на особливу повагу і захист. Окреслене коло питань детермінує та актуалізує визначення теоретичних, організаційних та правових за-

сад якісної реалізації ювенальної юстиції в Україні в умовах правового режиму воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У юридичній літературі існують різні доктринальні підходи щодо системи захисту прав дітей, у тому числі й неповнолітніх, ювенальної юстиції, її складових та механізму реалізації чинного законодавства в умовах правового режиму воєнного стану. Теоретичні та праксеологічні питання ювенальної юстиції досліджувались Андреевою Д. Є., Абросімовою Ю. А., Бородінін Є. І., Голіною В. В., Грігоровою Г. Л., Денисовим С. Ф., Дубчак Л. С., Дручек О. М., Зубрицькою О. В., Ємельяновим В. Д., Крестовською Н. М., Коренюк А.А., Іщенко І. В., Максименко О. В., Михайловою І.М., Сизоненко А. С., Опацьким Р. М., Павловським В. В., Фрісом П. Л., Юзіковою Н. С. та іншими вченими.

Постановка завдання

Дослідити в організаційно-правовому контексті перспективу вдосконалення та забезпечення якісного функціонування ювенальної юстиції, як системи органів та служб, що здійснюють захист прав дітей в умовах правового режиму воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження

З початку повномасштабного вторгнення рф на територію України увпродовж перших

двох місяців спостерігалось зниження рівня злочинності майже за всіма видами злочинів. Проте, починаючи з травня 2022 року, почала спостерігатися інша тенденція – збільшення рівня злочинності у порівнянні з початком військової агресії РФ, а також – збільшення рівня окремих видів злочинів, у тому числі й злочинів, вчинених неповнолітніми.

Так, у 2022 році спостерігається тенденція до зниження рівня майнових злочинів, таких, як квартирні крадіжки. Збільшилась кількість незаконних заволодінь транспортними засобами – майже на 86 % у порівнянні з аналогічним періодом минулого року [3].

Актуальність цієї проблеми визначається потребою наукового, нормативного забезпечення та вдосконалення системи ювенальної юстиції та адаптацією повноважень сучасної системи органів та служб у сфері захисту прав дітей від наслідків війни. Суспільний хаос, спровокований війною є підґрунтям для вчинення ними неправомірних дій. Великою небезпекою є потрапляння неповнолітніх у маргінальне середовище, у середовище схильне до девіантної поведінки. Нестійка психіка дитини не завжди зможе відрізнити піклування від насильства, наприклад, сексуального чи психологічного. Важливим є не лише запобігання правопорушень неповнолітніми особами, а й дотримання їхніх прав і можливість максимально безпечно розвиватися в суспільстві, недопущення зростання рівня злочинності серед неповнолітніх під час війни і облік тих, хто потрапив під негативний вплив осіб з неправомірною поведінкою на територіях, де ведуться бойові дії.

Серед науковців триває активна дискусія щодо того, яка наука вивчає коло питань, що стосуються системи управління розвитком (вихованням, освітою, навчанням) дітей (молоді, підростаючого покоління), сфери діяльності суб'єктів ювенальної юстиції, спрямованої на опрацювання й теоретичну систематизацію об'єктивних знань про законодавче закріплення розвитку й удосконалення виховання та освіти, вивчення девіантної поведінки дітей з метою протидії їй, захисту суспільства від злочинних протиправних наслідків [5], відправлення правосуддя в цій сфері суспільних відносин [23, с. 150], розглядає основи концепції єдиної ювенальної політи-

ки стосовно сім'ї, дитинства, молоді, аналізує питання становлення ювенального права, концептуального підходу до вирішення проблем адміністративно-правового та організаційного забезпечення ювенальної політики [16, с. 200], ювенальної юстиції, ювенальної медицини, вивчає та удосконалює соціальні технології і соціальну роботу з молоддю на основі узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду [22, с. 176].

Деякі вчені виділяють науку ювенологію (ювентологію), що вивчає спосіб життя молодого покоління, глибинні причини та наслідки деструктивних тенденцій, відчуження, біосоціальної деградації, морально-психологічної дезадаптації і дегуманізації молоді, дослідження закономірностей прогресу – регресу молоді у філогенезі – онтогенезі, які відображають діалектику залежності соціально-політичних, демографічних, морально-психологічних та інтелектуально-творчих характеристик молоді від умов і факторів соціогенезу, біогенезу і ноогенезу. Науково-методологічна основа розвитку ювенології – філософія гуманізму і демократії. Зміст і науково-категоріальний апарат ювенології обумовлені її специфікою як єдиної цілісної науки про напрямки та закономірності суспільного становлення сучасної молоді, а також про історію, теорію і практику розвитку молодіжних рухів [17, с. 30].

Ми поділяємо думку науковців, які вважають, що висновки ювенальних кримінологів є підставою для формування системи запобігання деліквентності неповнолітніх та вчиненню злочинів неповнолітніми – ювенальної юстиції.

Різні аспекти запобігання цьому виду злочинності розглянуто як у кандидатських, так і в докторських дисертаційних дослідженнях українських учених. За період незалежності України проблемі злочинності неповнолітніх почали приділяти увагу лише з середини 90-х років ХХ століття.

В українському філософсько-правовому дискурсі здійснено філософсько-правовий аналіз інституту ювенальної юстиції в контексті євроінтеграційних державотворчих і правотворчих процесів, що дало змогу виокремити її охоронну функцію, не спрямовану не тільки на осуд, покарання, засуд тощо, а

зосереджену на захисті порушника, оскільки йдеться про неповнолітніх осіб. Акцентовано увагу на правильному вихованні дитини в колі сім'ї, де їй мають прищеплювати цінності, патріотизм і повагу до права, що скорегує девіантну поведінку неповнолітніх, допоможе подолати схильність їх до правопорушень [8, с. 10]. Правники-теоретики здійснили спробу виокремити ювенальне право в окрему галузь права [10, с. 32], дослідити становлення інституту ювенальної відповідальності в українському праві та системі юридичної відповідальності, визначили соціальні чинники впливу на девіантну поведінку неповнолітніх [4, с. 15]. Вчені в галузі адміністративного права вирішували питання щодо реалізації ювенальної юстиції в діяльності держави [13, с. 10] та реалізували спроби врегулювати молодіжну політику держави [1, с. 14], дослідили адміністративно-правовий статус Національної поліції України як суб'єкта забезпечення прав і свобод дитини [7, с. 18], визначили адміністративно-правові засади здійснення підрозділами Національної поліції України ювенальної превенції [9, с. 8]. Історики дослідили становлення молодіжної політики на теренах незалежності держави та соціально-демографічний портрет української молоді [21, с. 50] [2, с. 272-290].

Характеризуючи проблематику запобігання ювенальній злочинності, деякі автори акцентують увагу на регіональних (територіальних) особливостях. Зокрема, у цьому контексті слід відзначити монографію за загальною редакцією Голіни В. В. та Ємельянова В. Д. «Кримінологічні проблеми попередження злочинності неповнолітніх у великому місті: досвід конкретного соціологічного дослідження» та дисертацію Абросімової Ю. А. «Злочинність неповнолітніх та запобігання їй на регіональному рівні».

Наявна низка наукових праць, присвячених дослідженню діяльності (ролі) окремих органів, установ, інституцій та інших суб'єктів стосовно запобігання цьому виду злочинності. Більш детально питання про діяльність навчальних закладів щодо запобігання злочинності неповнолітніх розроблені в дисертації Дубчак Л. С. У цій роботі представлено комплексний кримінологічний аналіз діяльності навчальних закладів різних типів

і рівнів акредитації як суб'єктів запобігання злочинності неповнолітніх в Україні. Виявлено основні недоліки в діяльності загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладів, які перешкоджають успішному запобіганню протиправної поведінки неповнолітніх [6, с.с. 17-19].

Науковцями досліджувалися інституційні (суб'єктні) складові запобігання злочинам неповнолітніх, зокрема щодо профілактики правопорушень серед неповнолітніх у слідчих ізоляторах МВС України та органах внутрішніх справ загалом. Усе частіше правники звертаються до проблеми участі громадськості у запобіганні злочинності неповнолітніх [18, с. 174]. Проте ми підтримуємо позицію науковців, які скептично ставляться до дієвості інституту громадського вихователя, оскільки дуже зрідка стороння особа, яка не має відповідної освіти, навичок і вмінь, здатна перевиховати девіантну дитину.

З огляду на необхідність реформування системи юстиції щодо неповнолітніх заслуговує уваги дисертаційне дослідження Михайлової І. М. «Ювенальна юстиція в системі запобігання злочинам неповнолітніх», у якому авторка визначила ювенальну юстицію, як систему суспільних інститутів, діяльність яких спрямована на захист прав дитини, правовий і соціальний вплив на дитину та її оточення з використанням можливостей державних (судів, правоохоронних органів, служб у справах дітей, соціальних служб для дітей і молоді) структур і громадських організацій (адвокатури, дитячих фондів), а також волонтерських рухів із метою запобігання вчиненню ними протиправних діянь та соціальної реабілітації неповнолітніх правопорушників. За висновками дослідниці таку систему мають становити ювенальний суд як базовий орган у системі ювенальної юстиції; прокурори у справах неповнолітніх; адвокати у справах неповнолітніх; працівники кримінальної міліції у справах дітей МВС України; слідчі, які здійснюють провадження у справах неповнолітніх; соціальні працівники; служба пробачії у складі кримінально-виконавчої інспекції Державної пенітенціарної служби України; органи та установи для дітей Державної пенітенціарної служби України; координатори та ведучі програм із відновного правосуддя;

психологи і фахівці медици, які працюють із неповнолітніми правопорушниками; вчителі, вихователі, соціальні педагоги, які працюють із дітьми та дітьми-правопорушниками [14, с.с. 4-5].

Слід відмітити, що наша держава здебільшого орієнтована на захист прав і свобод саме неповнолітніх кримінальних правопорушників, забуваючи про те, що сутність ювенальної юстиції полягає у захисті інтересів усіх дітей незалежно від ситуації, у якій вони опинились.

Серед наукових праць, присвячених дослідженню інституційної (суб'єктної) складової в запобіганні ювенальній злочинності, слід відзначити і дисертаційну роботу Коренюк А.А. «Взаємодія органів пробації із релігійними організаціями у запобіганні рецидивним злочинам неповнолітніх в Україні». За результатами проведеного дослідження авторка, зокрема, виокремила різні форми взаємодії органів пробації із релігійними організаціями в запобіганні рецидивним злочинам неповнолітніх. Запропоновано шляхи вдосконалення практичної діяльності органів пробації та релігійних організацій у сфері боротьби із рецидивною злочинністю неповнолітніх, яке, за висновком авторки, має відбуватися на трьох рівнях: державному, громадському та особистісному [11, с. 230-245]. Поряд із цим вирізняється дисертаційне дослідження Лакатош Н. Й. «Організаційно – правові основи ювенальної юстиції в Україні», у якому авторкою розглядаються організаційні та правові основи ювенальної юстиції, зокрема відзначено традиційні функції ювенальних суддів (судова та адміністративна), а також автором обстоюється думка про доцільність виокремлення колаборативної функції (функції співпраці) та функції ресоціалізації і правового виховання. Досліджено особливості професійної придатності ювенальних суддів та сформульовано авторське визначення поняття професійної компетентності ювенального судді [12, с. 100-120].

Ювенальна юстиція – це правова система щодо захисту прав дітей, має у своєму складі установи і організації, що здійснюють правосуддя у справах про правопорушення, скоєні неповнолітніми [19].

В Україні створення спеціалізованої системи захисту прав дитини є вкрай необхідним і нагальним. Досвід свідчить, що соціальна реабілітація дітей, схильних до вчинення протиправних учинків, є ефективним соціальним механізмом, що дає змогу відновити фізичний, психологічний та соціальний статус дитини при значній економії коштів на це [15, с. 102-104]. Запровадження елементів ювенальної юстиції в судочинство України, попри свою актуальність, характеризується певними складнощами. Принаймні необхідне широке інформаційне забезпечення й підготовка кадрів для ювенальної юстиції з числа суддів і фахівців правоохоронних органів [20, с. 90-120].

Для забезпечення якісного функціонування запровадженої ювенальної юстиції, вдосконалення та адаптації такого виду юстиції в умовах воєнного стану в Україні існують законодавчі передумови. Так, у 2018 році Урядом затверджено Державну соціальну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року. Документом планувалося реформування системи забезпечення прав дітей, запровадження партнерських відносин між органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та територіальними громадами.

24 березня 2021 року Європейська Комісія ухвалила першу всеосяжну Стратегію ЄС з прав дитини, а також пропозицію щодо формування Європейської гарантії дитини, яка буде спрямована на захист рівних можливостей для дітей, яким загрожує бідність або соціальне відчуження. У розділі 4 цього документу визначено, що судовий процес має бути адаптований до віку та потреб дітей, має поважати всі їхні права та приділяти першочергову увагу найкращим інтересам дитини [24].

Україна на шляху євроінтеграції має запроваджувати стандарти охорони та захисту прав дитини в правовій системі та, зокрема, в системі правосуддя. Рада Європи визначає, що національні системи правосуддя мають краще реагувати на потреби дітей. Право дитини бути почутою не завжди дотримується, а механізми для уникнення багаторазових

слухань дитини або збору доказів не завжди діють [25].

Проблема збільшення кількості дітей-сиріт, дітей, що перебувають у зоні активних бойових дій, переселених у безпечні регіони, але «відірваних» від звичних умов проживання і інших вразливих категорій провокує порушення прав цих дітей, збільшення випадків протиправної поведінки серед неповнолітніх і втягнення їх у злочинну діяльність, а також насильства щодо них.

Неповнолітні, котрі перебували на обліку в підрозділах ювенальної превенції Національної поліції України до війни, теж потребують посиленого контролю, адже суспільний хаос, спровокований війною є підґрунтям для вчинення ними тих чи інших неправомірних дій, котрі вони вчиняли раніше, або ж були схильні до їх вчинення (бродяжництво, булінг, жорстокість щодо оточення тощо).

Постановою Верховної Ради України від 29 липня 2022 року № 2483-IX «Про деякі заходи щодо виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції» встановлено, що адаптація законодавства України до положень права Європейського Союзу (acquis EC), забезпечення відповідності актів Верховної Ради України зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції, праву Європейського Союзу (acquis EC) є одним з головних завдань Верховної Ради України, що реалізується спільно з Кабінетом Міністрів України, який є основним суб'єктом ініціювання відповідних законопроектів, спрямованих на адаптацію законодавства України до положень права Європейського Союзу (acquis EC), виконання міжнародно-правових зобов'язань України у сфері європейської інтеграції.

На весняній сесії 2023 року Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ) ухвалила резолюцію від 27 квітня щодо примусової депортації українських дітей та дорослих на території Росії, визнавши такі дії геноцидом. Документ підтримало 87 парламентарів із 89 присутніх.

У травні 2023 року українські парламентарі прийняли відповідну постанову про звернення до парламентів та урядів іноземних держав, міжнародних організацій

та їх міжпарламентських асамблей щодо засудження вчинених російською федерацією злочинів примусової депортації українських дітей [26].

Верховна Рада України закликала світову спільноту висловити публічну підтримку діяльності Міжнародного кримінального суду, зокрема щодо розслідування та переслідування за злочини геноциду, закликали правоохоронні органи іноземних держав сприяти українським органам державної влади та Міжнародного кримінального суду у збиранні доказів причетності рф та її посадових осіб до примусової депортації українських дітей. Верховна Рада закликала міжнародні організації вжити всіх можливих заходів для передавання комісару Ради Європи з прав людини та комітету з прав дітей ООН повних списків депортованих дітей, починаючи з 2014 року (зокрема, уже всиновлених у Росії та тих, хто отримав російське громадянство), і забезпечення їх повернення в Україну. Крім того, документ містить заклик до інституцій Ради Європи та Європейського Союзу, ОБСЄ, комітету ООН з прав дітей, верховних комісарів ООН у справах біженців і з прав людини, ЮНІСЕФ, Міжнародної організації з міграції та Міжнародного комітету Червоного Хреста активізувати роботу щодо розробки міжнародних механізмів виявлення, захисту інтересів, повернення викрадених і примусово депортованих дітей додому і возз'єднання їх із сім'ями [27].

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у цьому науковому напрямку

На підставі наукових здобутків, наявних законодавчих передумов щодо якісного функціонування впровадженої системи ювенальної юстиції, розвитку та вдосконалення системи захисту прав дітей констатуємо, що в умовах правового режиму воєнного стану в державі доцільно запровадити релевантну модель ювенальної юстиції. У центрі системи ювенальною юстиції, як її ключова мета, є соціальна реабілітація дітей, які порушили закон, що має здійснюватися через підвищення рівня правового захисту неповнолітніх, запобігання таким злочинам та зменшення їх кількості, підвищення відповідальності дер-

жави й суспільства за створення належних умов для зростання та розвитку підростаючого покоління. Провідною ідеєю ювенальної юстиції щодо ювенального судочинства є підпорядкування останнього забезпеченню соціалізації дітей і підлітків, які потрапили до сфери його дії, виховного впливу на них у напрямі прищеплення їм законслухняності та загалом громадянських якостей членів суспільства.

Ураховуючи кризові явища в соціально-економічній, політичній, духовній сферах, викликані війною, запровадження ювенальної юстиції в державі повинно відбуватись шляхом опрацювання національної моделі перехідного правосуддя для подолання наслідків війни щодо забезпечення захисту прав зазначеної категорії осіб.

Основними функціями ювенальної юстиції є забезпечення судового захисту неповнолітнього як потерпілого, підсудного, засудженого, зменшення розміру покарання з огляду на неповноліття, надання переваги виховному впливу перед примусовими заходами; відновлення порушених прав і свобод жертви злочину або потерпілого від правопорушення, усвідомлення правопорушником суспільної шкоди від його поведінки, необхідності відповідати за неї та відшкодувати завдану шкоду, досягнення порозуміння між сторонами конфлікту, гострої ситуації, судового протистояння; реабілітація неповнолітнього, який постраждав від жорстокого поводження, недбалого ставлення осіб, які мають піклуватися про нього, або правопорушника, якого поряд з покаранням має бути повернуто до нормального соціального статусу та життєдіяльності.

Предметом подальших наукових розвідок може стати нормативно-правове забезпечення ювенальної превенції, відновного правосуддя та пробації, як основних складових системи органів ювенальної юстиції.

Література

1. Андрєєва Д.Є. Адміністративно-правове регулювання в галузі молодіжної політики в Україні: організаційно-правові аспекти: автореф. дис...канд. юрид. наук: 12.00.07 / Д. Є. Андрєєва; Нац. Ун-т держ. Податк. Служби України. – Ірпінь, 2009. – 18 с.

2. Бородін Є.І. Історія формування державної молодіжної політики в Україні (1991–2004 рр.): моногр. / Є. Бородін. – Дніпропетровськ : Герда, 2006. – 472 с.

3. Брифінг начальника Департаменту карного розшуку Національної поліції України Вадима Дзюбинського на тему: «Вплив війни на злочинність в Україні» // <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3536394-vpliv-vijni-na-zlocinnist-v-ukraini.html>

4. Грігорова Г. Л. Концепція ювенальної відповідальності в українському праві: автореферат дисертації...кандидата юридичних наук: Грігорова Ганна Леонідівна. – Одеса, 2017. – 19 с.

5. Денисов С. Ф. Детермінанти злочинності і моделі кримінологічної превенції злочинів молоді: моногр. / Денисов С. Ф. – Запоріжжя : КПУ, 2010. – 396 с.

6. Дубчак Л. С. Удосконалення діяльності навчальних закладів щодо запобігання злочинності неповнолітніх в Україні: автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. К. : Академія адвокатури України, 2007. 22 с.

7. Дручек О. М. Адміністративно-правовий статус Національної поліції України як суб'єкта забезпечення прав і свобод дитини: автореферат дис...кандидата юрид. наук: Дручек Олена Михайлівна. – Одеса, 2018. – 24 с.

8. Зубрицька О. В. Інститут ювенальної юстиції як об'єкт філософсько-правового аналізу: автореферат дисертації...кандидата юридичних наук: Зубрицька Оксана Василівна. – Хмельницький, 2019. – 19 с.

9. Іщенко І. В. Адміністративно-правові засади здійснення підрозділами Національної поліції України ювенальної превенції: автореферат дис...кандидата юрид. наук: Іщенко Іван Володимирович. – Харків, 2019. – 24 с.

10. Крестовська Н. М. Ювенальне право України: генезис та сучасний стан: автореферат дисертації ... доктора юрид. наук : 12.00.01 / Крестовська Наталія Миколаївна. – Київ, 2008. – 40 с.

11. Коренюк А.А. Взаємодія органів пробації з релігійними організаціями у запобіганні рецидивним злочинам неповнолітніх в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 263 с.

12. Лакатош Н. Й. Організаційно-правові основи ювенальної юстиції в Україні. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 236 с.
13. Максименко О. В. Адміністративно-правові засади реалізації ювенальної політики в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2011. 16 с.
14. Михайлова І.М. Ювенальна юстиція в системі запобігання злочинам неповнолітніх: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. К.: Національна академія внутрішніх справ, 2015. 20 с.
15. Михайлова І. М. Ювенальна юстиція в Україні: проблеми становлення / І. М. Михайлова // Вісник прокуратури – 2010. – № 7. – С. 99–104.
16. Опацький Р. М. Адміністративно-правові засади формування та реалізації ювенальної політики в Україні: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07 / Опацький Роман Миколайович. – Дніпро, 2021. – 410 с.
17. Павловський В. В. Основи ювентології. Наукова монографія. -Київ: вид-во КНТ, 2005.
18. Сизоненко А. С. Теоретичні погляди на проблеми запобігання ювенальній злочинності в Україні. // Нове українське право, Вип. 6, 2021. С.173-175.
19. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%AE%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%B0%D0%B%D1%8C%D0%BD%D0%B0_%D1%8E%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%86%D1%96%D1%8F
20. Проблеми протидії злочинності : підруч. / [Кальман О. Г., Козьяков І. М., Куц В. М. та ін.] ; за ред. проф. О. Г. Кальмана. – Х. : ТОВ Новасофт, 2010. – 352 с.
21. Участь молоді в процесах реформування держави. Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2017 року) / Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики; [редкол.: Жданов І. О., гол. ред. колег., Ярема О. Й. та ін.]. – Київ : ДП «Редакція інформаційного бюлетеня «Офіційний вісник Президента України», 2018. – 100 с.
22. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми : моногр. / Фріс П. Л. – К. : Атіка, 2005. – 332 с.
23. Юзікова Н. С. Проблема кримінально-правового захисту інтересів неповнолітніх : моногр. / Юзікова Н. С. – Д. : Вид-во Дніпропетр. ун-та, 1999. – 172 с.
24. EU strategy on the rights of the child: 24.3.2021 COM(2021) Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions / European Commission (europa.eu). URL: <https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/rights-child/eu-strategy-rights-child-and-european-child-guarantee>
25. EU Justice Scoreboard, child-friendly justice / European Commission (europa.eu). URL: <https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/eu-justice-scoreboard>
26. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=76048
27. Звернення Верховної Ради України до парламентів та урядів іноземних держав, міжнародних організацій та їх міжпарламентських асамблей щодо засудження вчинених російською федерацією злочинів примусової депортації українських дітей// <https://www.rada.gov.ua/news/razom/236139.html>

SOME ASPECTS OF ENSURING, IMPROVING, AND ADAPTING JUVENILE JUSTICE IN UKRAINE UNDER MARTIAL LAW

The scientific article analyses theoretical, methodological, organizational, and legal measures to ensure protection of children's rights under martial law. Based on the study of doctrinal approaches to protection of children's rights of minors, the author identifies problematic issues of improvement and adaptation of the implemented juvenile delinquency prevention system.

Key words: children, minors, juvenile policy, juvenile justice.